גמ' ואפי' חכם והתניא א) [א]חכם שמת הכל קרוביו הכל קרוביו סלקא דעתך אלא הכל כקרוביו [ב]הכל קורעין עליו [ג]והכל חולצין עליו [ד]והכל מברין עליו ברחבה לא צריכא דלאו חכם הוא ואי אדם כשר הוא [ה]חיובי מיחייב למיקרע דתניא מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים כשהן קטנים כדי שיבכה ויתאבל על אדם כשר יבכה ויתאבל ערבונא קא שקיל מיניה אלא מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר [ו]שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו בשביל כבוד שעשה לו דלאו אדם כשר הוא אי דקאי התם בשעת יציאת נשמה חיובי מיחייב דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר ב)[ז]העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע למה זה דומה לספר תורה שנשרף [ח]שחייב לקרוע דלא קאי התם בשעת יציאת נשמה כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה אמרי לא גמרינן מיניה אמר להו אביי מי תניא הרב שמת חכם שמת תניא ועוד כל יומא שמעתתיה בפומין בבי מדרשא סבור מה דהוה הוה אמר להו אביי תנינא חכם כל זמן שעוסקין בהספד חייבין לקרוע סבור למיקרע לאלתר אמר להו אביי תניא [ט]חכם כבודו בהספדו כי נח נפשיה דרב הונא סבור לאותובי ספר תורה אפורייה אמר להו רב חסדא [י]מילתא דבחייה לא סבירא ליה השתא ליקום ג)(ליה) ליעבד ליה דאמר רב תחליפא ד)אנא חזיתיה לרב הונא דבעי למיתב אפוריי' והוה מנח ספר תורה עליה וכף כדא ארעא ואותיב ספר תורה עילויה אלמא קסבר [כ]אסור לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה לא הוה נפיק פוריא מבבא סבור לשלשולי דרך גגין אמר להו רב חסדא הא גמירנא מיניה [ל]חכם כבודו דרך פתח סבור לאשנויי מפוריא לפוריא אמר להו רב חסדא הכי גמירנא מיניה [מ]חכם כבודו במטה ראשונה דאמר רב יהודה אמר רב מנין לחכם שכבודו במטה ראשונה שנאמר [1]וירכיבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה פרום בבא ואפקוה פתח עליה רבי אבא ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמה ליה מתיב רב נחמן בר ה)חסדא ואמרי לה רב חנן בר חסדא [2]היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים ו)טפח ליה אבוה בסנדליה א"ל לאו אמינא לך לא תיטרוד עלמא מאי היה שהיה כבר כי אסקוה להתם אמרו ליה לר' אמי ולר' אסי רב הונא אתי אמרו כי הוינן התם לא הוה לן לדלויי רישין מיניה השתא אתינן הכא אתא בתרין אמרו ז)(ליה) ארונו בא ר' אמי ור' אסי נפוק ר' אילא ור' חנינא לא נפוק איכא דאמרי רבי אילא נפק ר' חנינא לא נפק דנפק מאי טעמיה דתניא ארון העובר ממקום למקום עומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים דלא נפק מאי טעמא דתניא ארון העובר ממקום למקום אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים קשיין אהדדי לא קשיא כאן [נ]ששלדו קיימת כאן בשאין שלדו קיימת ורב הונא שלדו קיימת הוה דלא נפק לא סיימוה קמיה אמרי היכא נינחיה רב הונא ריבץ תורה בישראל ור' חייא ריבץ תורה בישראל הוה מאן מעייל ליה אמר להו רב חגא אנא מעיילנא ליה דאוקמתיה לתלמודאי כי הוינא בר תמני סרי שנין ולא חזי לי קרי (א) ומשמע ליה קמיה וידעי בעובדיה דיומא חד אתהפיכא ליה רצועה דתפילין ויתיב עלה ארבעין תעניתא עייליה הוה גני יהודה מימיניה דאבוה וחזקיה משמאליה אמר ליה יהודה לחזקיה קום מדוכתיך דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא בהדי דקאים קם בהדיה עמודא דנורא חזייה רב חגא איבעית זקפיה לארוניה ונפק אתא והאי דלא איענש ענש משום דזקפיה לארוניה דרב הונא כי נח נפשיה דרב חסדא סבור לאותובי ספר תורה אפורייה אמר להו ר' יצחק [ס]מילתא דלרביה לא סבירא ליה אנן ניקום נעביד ליה סבור דלא למישלל קרעיהו אמר להו ר' יצחק בר אמי [ע]חכם כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה שוללין כי נח נפשי' דרבה בר הונא ורב המנונא אסקינהו להתם כי

גמ' לספר תורה. דתורה קרויה נר שנאמר (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור ונשמה נקראת נר דכתיב (שם כ) נר ה) אלהים נשמת אדם: **שמעתתיה בפומין.** והוי כמאן דגמרינן מיניה: **מאי דהוה הוה.** הואיל דלא קרעו בשעת מיתה תו לא קרעי: **למקרע לאלתר.** בלא הספד: **לאותובי ס"ת אפורייה.** ולומר קיים זה מה שכתוב בזה: **לא הוה נפיק פוריא מבבא.** דזוטר הוה בבא: **מפוריא לפוריא.** לתתו במטה אחריתא קטנה שתצא דרך הפתח: **אל עגלה חדשה.** אותה עגלה שהביאוהו פלשתים בה ובאותה עגלה הביאו דוד מבית אבינדב לעיר דוד: **פרום בבא.** שברו הפתח והרחיבוהו: **בבל גרמה לו.** שאין שכינה שורה בחוץ לארץ: **טפח ליה אבוה.** רב חסדא בסנדלא שטפח לו לרב נחמן על סנדלו כאדם שנוגע על רגל חבירו בחשאי כדי שלא ישמעו העומדים סביב מטתו דרב הונא. ע"א הכהו בסנדלו: **לא תטרוד עלמא.** לא תטרח בקושיות: **שהיה כבר.** כלומר ההיא שעתא הוה ולא יותר. ויש אומרים שהיה כבר בארץ ישראל ששרתה עליו רוח הקודש: **כי אסקוה להתם.** לארץ ישראל לקוברו שכל הנקבר שם נקבר בלא חטא ט) שנאמר העם היושב בה נשוא עון י) כדאיתא בכתובות (דף קיא.) כ): **לדלויי רישין.** לאדם חשוב היה והוה לן בושת לדלויי רישין: **ואתי להכא.** דסבורין שהוא חי: **שלדו.** גופו קיימת יוצאין: **לא סיימוה קמיה.** דשלדו הוה קיימת: **רב הונא ריבץ תורה.** כדאמרי' פרק שני דייני גזירות (כתובות דף קו.) כי קיימי רבנן מקמיה ומנפצי גלימייהו מכסי ליה ליומא באבקא: **רבי חייא ריבץ תורה.** כדאמרינן בבבא מציעא (דף פה:) אנא עבדי ליה לתורה דלא תשתכח מישראל: **מאן מעייל ליה.** מי ילך להכניסו לקבורה אצל רבי חייא: **איתהפיכא ליה רצועה דתפילין.** השחור בפנים דרצועה שחורה נראה בחוץ הלכה למשה מסיני: **איבעית.** נבעת ונפחד: **זקפיה לארונא.** דרב הונא לקמיה עמודא דנורא דלא ליזקיה: כי

וכף כדא ארעא ואנח עליה ספר תורה. ונראה דאפילו הספר תורה מונח בגבוה ממנו לא שרי מדלא אותבוה לספר תורה בגבוה ממנו וכן פירשתי במנחות בפרק הקומץ רבה (דף לג:) ל) ושם הארכתי:

ורבי חייא ריבץ תורה וכו'. והקשה בתוספות הרב דמשמע בירושלמי מ) שרב הונא מת קודם רבי חייא דאמר ליה לרבי חייא ארונו בא והכא משמע שרבי חייא מת קודם רב הונא ונראה לי דרב הונא אחר היה ואותו שבימי רבי חייא אין זה רב הונא תלמידו דרב ע"כ ומיהו קשה בירושלמי קאמר בעובדא דהכא רב הונא ריש גלותא ולפי הענין של הירושלמי היה משמע דזקפיה ר' חגא לארוניה דרב הונא כדי שלא יהא יושב אצל הצדיקים והכי איתא בפי' רבינו חננאל דרב הונא ריש גלותא:

חכם כיון שהחזיר פניו. פירוש חכם שמת כיון שהחזיר פניו אותו שקרע וגרסינן אפילו חכם שקרע על החכם כיון שהחזיר פניו שולל לאלתר דמשום כבודו של חכם הקורע התירו דגנאי הוא לצאת בבגד קרוע ולא נהיר':

שפעו

מסורת הש"ס

א) שבת קה: [תוספתא פ"ב], ב) [משמע ליה להש"ס דמיירי אפי' באינו כשר כ"כ תוס' בשבת שם ד"ה דתניא], ג) [בע"י ליתא], ד) [מנחות לג: ע"ש], ה) [נ"ל רב חסדא], ו) [ב"ק לב: ב"ב כב.], ז) [נ"ל לגון], ח) [נ"ל ה'], ט) דכל הדר בא"י שרוי בלא עון, י) [ישעיה לג], כ) ותנין אף על המתים ת"ל וכפר אדמתו עמו עיין בילקוט חלק ב סוף רמז תתלג ובע"י בפרש"י לא גרס כדאיתא בכתובות והוסיף ואין ישיבה בארץ אלא לקבורה ע"ש, ל) [עיין שם בתוס' ד"ה אסור לישב], מ) [סוף כלאים וכתובות פי"ב].

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומשמע ליה קמיה. נ"ב פירוש הייתי משמש לפניו:

גליון הש"ס

גמ' מילתא דלרביה לא ס"ל אנן ניקום נעביד. עיין בבא קמא דף ח ע"א תד"ה אלא שהניחו:

מוסף רש"י

וכף כדא ארעא. כפה כד על הארץ, ואותיב ספר תורה עילויה. והניח ס"ת עליו, לפי שהיה ס"ת מונח על המטה והיה רוצה לישב על המטה (מנחות לב:). **טפח ליה אבוה בסנדליה.** הככו על סנדלו, ל"א בעט בסנדלו (ב"ק לב:) לו: הכהו על סנדלו כמקל דרך שחוק, כשם שמכין למי שאינו חשוב (ב"ב כב.).

רבינו חננאל

ואמר ר' ירמיה, ובלבד הראויין להתאבל. אוקימנא למתני', באדם שאינו חכם, ולא כשר. ולא היה עומד שם בשעת יציאת נשמה. אבל בחכם ובכשר חייב לעולם אע"פ שלא היה שם. דתניא, חכם שמת הכל חייבין עליו כקרוביו, הכל קורעין הכל חולצין והכל מברין והכל עומדין ברחבה. ואי אדם כשר הוא אע"פ שאינו חכם חייב, דתניא, מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים כשהן קטנים, מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר, שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר, מוחלין לו על כל עונותיו. ואי עומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב, דתניא, ר' שמעון בן אלעזר אומר העומד על אדם בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע, למה זה דומה לספר תורה שנשרף, שחייב לקרוע. כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה, אמרו לא גמרינן מיניה, אמר להו אביי מי תניא הרב שמת, חכם שמת תניא, ועוד שמעתיה בפומן כל יומא בבי מדרשא, סבור מאי דהוה הוה, אמר להו אביי תניא חכם [כל זמן שעוסקין בהספד חייבין לקרוע סבור למיקרע לאלתר אמר להו אביי תניא חכם] כבודו בהספדו. כי נח נפשיה דרב הונא סבור לאחותי ספר תורה אפורייה, אמ' להו מילתא דבחייה לא סבירא ליה כו'. לא הוה נפיק פורייה לבבא, סבור לשלשוליה כו'. ואסיקנא, חכם כבודו להוציאו דרך פתחים ולא דרך גגות, וכבודו במטה ראשונה ולא ממטה למטה, שנאמר וירכיבו את ארון האלהים על (ה)עגלה חדשה, סתרו להו לבבי

רבינו חננאל (המשך)

ואפקוה. פתח עליה ההוא ספדנא, ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמה לו. והאי דכתיב, היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים על נהר כבר. מאי היה היה שכבר הוה. תניא ארון העובר ממקום למקום. עומדין עליו בשורה ואומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים, אוקימנא בשלדו קיימת, אבל אין שלדו קיימת לא. ירושלמי בתחלת משקין תני ליקוטי עצמות אין אומרים עליהן קינים ונהי ולא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים, ואלו הן ברכת אבלים מה שאומרים בבית הכנסת, אלו הן תנחומי אבלים מה שאומרים בשורה, אבל אומרין עליהן דברי קילוסין. אמרי מנחייה גבי ר' חייא, שריבץ תורה כמותו. אמרי מאן ניעייליה, אמר ר' חגא אנא מעיילנא, דאוקימתיה להלמודא כד הוינא בר תמני סרי, ולא חזי לי קרי, ומשמע לי קמיה, וידענא עובדיה, יומא חד איתפיכא רצועא דתפילה ויתיב בתעניתא. עייליה גבי יהודה בריה מימיניה וחזקיה משמאליה, אמר ליה יהודה לחזקיה, קום מדוכתיך דלאו אורח ארעא דקאי רב הונא אבראי, בהדיה דקם. קם בהדיה עמודא דנורא, חזייה רב חנא, איבעית, זקף לארוניה [ד]רב הונא ונפק. והא דלא מיענשי דבי ריש גלותא משום דזקיף ארוניה דרב הונא, כלומר זכותו מגינה עליהם דהוא מרבי ריש גלותא.

עין משפט נר מצוה

קעד א ב מיי' פ"ט מהל' אבל הל' יא סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' שמ סעי' ז:

קעה ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף יז:

קעו ד מיי' פי"א שם הלכה ב טוש"ע י"ד סי' תא סעיף ד [וטוש"ע א"ח סי' תקמז סעי' ט]:

קעז ה ו מיי' שם פ"ט הל' יא ופי"ב הל' ב טוש"ע י"ד סי' שמ סעיף ו:

קעח ז מיי' שם פ"ט הלכה יא טוש"ע שם סעי' ה:

קעט ח מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סעי' לו:

קפ ט מיי' שם הל' יג טוש"ע שם סעי' ו:

קפא י מיי' פי"ב שם הלכה ג טוש"ע שם סי' שנג סעי' ב:

קפב כ מיי' פ"י מהל' תפילין הלכה ו טוש"ע שם סי' רפב סעיף ז:

קפג ל מ מיי' פי"ב מהל' אבל הל' ג טוש"ע שם סי' שנג סעי' ג:

קפד נ מיי' שם הלכה ז סמג עשין מד"ס ב טוש"ע שם סי' שמה סעיף ח:

קפה ס מיי' שם פ"ט הלכה יב טוש"ע שם סי' שמ סעיף יז:

תורה אור השלם

1. וַיַּרְכִּבוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל עֲגָלָה חֲדָשָׁה וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ בְּנֵי אֲבִינָדָב נֹהֲגִים אֶת הָעֲגָלָה חֲדָשָׁה: שמואל ב ו ג
2. הָיֹה הָיָה דְבַר יְיָ אֶל יְחֶזְקֵאל בֶּן בּוּזִי הַכֹּהֵן בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים עַל נְהַר כְּבָר וַתְּהִי עָלָיו שָׁם יַד יְיָ: יחזקאל א ג